UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia Sacra Et Hvmana Libri XVI

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

45. de Causa efficiente.

urn:nbn:de:hbz:466:1-70090

Visual Library

& Baron. ad Iuſtin. anno 31.

Conſtabat vero auro, argento, omniſque generis lapidibus, lignis, metallis, omnibuſque rebus, quas, & terra fert, & mare, & vniuerſus mundus. Ex omni enim materia pretioſa plura, ex viliore pauciora collegerat, liquatiſque his quæ fluunt, ſicca illis immiſerat, atque in formam menſæ abſoluerat. Itaque varium illud opus intuentibus ſtuporem inijciebat.)

Hegeſipp. in anaceph. hiſtoria.

Similiter Hegeſippus in illa flebili monodia, pulchritudinem Solymæ commendans:

(Vbi, inquam, es ciuitas referta populis, venerabilis regibus, acceptabilis Deo, gratiæ ſedes? Pauimenta tua de marmore, parietes tui fulgentes marmore, portæ tuæ micantes auro, aliæ argento nitentes.

Si res, quæ commendatur, vilioris ſit materiæ, formæ verò præſtantioris, omiſſa materia, forma ipſa commendari ſolet.

Negatio materiæ facit ad laudē. D. Amb. l. 6. cap. 1.

Etiam glorioſum in Deo, Angelis, & anima humana negare materiam, quæ nulla eſt. Sic D. Ambroſius.

(Quis hoc dicit? nonne Deus, qui te fecit? Quid eſt Deus? eſtne caro, an ſpiritus? non caro vtique ſed ſpiritus. Cuius ſimilis caro eſſe non poteſt, quia ipſe incorporeus, & inuiſibilis eſt, caro autem comprehenditur, & videtur.)

Artes, & ſciētiæ vulgo commendantur à materia, id eſt, obiecto.

Ad hanc quoque cauſſam referuntur ſcientiarum obiecta, a quibus ipſius, quæ eſt in ſcientia dignitatis, ſumitur argumentum, vt notat Ariſtoteles analytic. poſt. libr. 1. capite 24.

De cauſſa efficiente.

CAPVT XLV.

Cauſſa efficiens vna eſt, quæ latiſſimum dicendi campum ſuggerit, & non tam verbis, quam rebus fœcundam ſuſtentat eloquentiam.

Hanc in multiplices ramos partiuntur, ex quibus maior naſcitur vbertas, & ratiocinandi facultas promptior. Aliæ cauſſæ ſuperiores, aliæ primariæ, aliæ adiuuantes. Aliæ naturales, aliæ morales, aliæ artificiales. Aliæ procreantes, aliæ conſeruantes, aliæ incrementes, & tot nomina, quæ enucleatius exquirunt Phyſici. Inter cauſſas ſuperiores efficientes, Prima eſt Deus, a quo graues ſæpe deſumuntur amplificationes, qualis eſt illa D. Gregorij Nazianzeni, vbi per longam effectorum enumerationem, Deum primam, & nobiliſſimam cauſſam cauſſarum colligit.

Deus cauſſa cauſſarum, cuius primus eſt vſus.

Τὸν ἄνακτα τὸν δεσπότην,
Δι' ὃν ὕμνος, δι' ὃν αἶνος,
Δι' ὃν ἀγγέλων χορεία,
Δι' ὃν αἰῶνες ἄπαυστοι,
Δι' ὃν ἥλιος προλάμπει,
Δι' ὃν ὁ δρόμος σελήνης,
Δι' ὃν ἄστρων μέγα κάλλος,
Δι' ὃν ἄνθρωπος ὁ σεμνὸς
Ἔλαχεν νοεῖν τὰ θεῖα,
Λογικὸν ζῶον ὑπάρχων.
Σὺ γὰρ ἔκτισας τὰ πάντα,
Νέμων τάξιν ἑκάστῳ.

Regem, Dominum,
Per quem hymni, per quem laudes,
Per quem Angelorum chorea,
Per quem ſæcula æterna,
Per quem ſol præfulget,
Per quem curſus Lunæ,
Per quem ſiderum ingens ornatus,
Per quem homo grauis
Sortitus eſt intelligere diuina,
Rationale animal exiſtens.
Tu enim condidiſti vniuerſum,
Tribuens ſuum cuique locum.

Seneca in proem. rerum nat.

Hunc Fatū, Prouidentiam, Naturam, perſæpe Philoſophi Ethnici nominant, vt author eſt Seneca. Vis illum Fatum vocare? non errabis. Hic eſt ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, ex quo omnes cauſſæ cauſſarum. Vis illum Prouidentiam dicere? rectè dices. Eſt enim cuius conſilio huic mundo prouidetur, vt inconcuſſus eat, & actus ſuos explicet. Vis illum Naturam vocare? non peccabis. eſt enim ex quo nata ſunt omnia, cuius ſpiritu viuimus. Familiare eſt Oratoribus in eum omnium, quæ rectè geruntur in vita, cauſſas referre, contra, triſtes etiam euentus eidem in ſcelerum vltionem aſſignare. Hoc Cicero, & Demoſthenes ſæpe faciunt, tum ad excitandos, tum ad leniendos hominum animos, qui numine velut omnium potentiſſima cauſſa facilius reguntur. Alij porrò fatum a Deo diſcernentes, alteram, & proximam

Fatum & ortum ſæpe ab oratoribus inter cauſſas allegata.
Picus l. 4. aduerſ. Aſtrolog.
Demoſt. de corona.

mam Deo cauſſam fecerunt. Eſt autem multiplex fati acceptio, vt rectè notat Picus Mirandulanus aduerſus Aſtrologos. Nam modò pro natura ſumitur, & ſic τῆς εἱμαρμένης θάνατον, naturalem mortem, appellat Demoſthenes. Modò apud Ethnicos pro ſideribus, modò etiam pro neceſſitate ſe per æternæ conſequentiæ nodos explicante ponitur, & ita plerunque impiè nomen fati vſurpant Aſtrologi, vt Ptolomæus, qui cauſſarum connexionem ex motibus aſtrorum vim, & efficaciam trahentem definit, quò alluſit Iuuenal. cum dixit.

Iuuenal. ſa tyr. 27 v. 200. cum quo faciunt Priſcilliani ſta, & Bardeſanes, Hæretici.

Sidus, & occulti miranda potentia fati.

& Seneca in natur. quæſtion. cum vocat *rerum omnium neceſſitatem, & actionem, quam nulla vis poteſt irrumpere* Et vnde Ammianus Marcellinus: *Nulla vis humana, vel virtus, meruiſſe unquam potuit, vt quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat.* Verùm Orthodoxa fides hanc fatuam in actionibus humanis fati neceſſitatem exploſit, apud quam, fatum vt ex Boœtio, & D. Thoma patet (eſt ordo cauſarum naturalium, vel rebus mobilibus inhærens mobilis diſpoſitio, per quam diuina prouidentia omnes ſuis quoque nectit ordinibus.) Hoc modo licet fatum inter ſuperiores cauſſas numerare Alioqui vanum nomen eſt, *& fatum non ponunt niſi fatui,* vt ait D. Auguſtinus, tantum abeſt, vt orator Chriſtianus debeat iſtius cauſſæ mentionem facere. Multo minus Fortunæ, cuius tamen ſummum nomen eſt apud gentes. Huic aræ, imagines, delubra, huic ſexcenta nomina. *Primigenia, fortis, viſcoſa, obſequens, redux, mammoſa, Barbata, Publica, Auguſta* inuocatur, nunquam ineptiarum finis. Vna nominatur, vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conuicijs colitur, volubiliſque à pleriſque, & cœca etiam exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, *& in tota ratione mortalium ſola vtramque paginam facit.* Plerunque ſolent oratores ad deterendas aduerſariorum laudes, proſperos eorum ſucceſſus fortunæ aſcribere. Quod ab Æſchine contra ſe dictum confutat Demoſthenes in oratione de Corona. Sic Timotheum fortiſsimum, eundemque feliciſsimum Imperatorem inimici dormientem pinxerunt, & recte geſtantem, in quod vt bes, & viros vltrò Fortuna deuolueret. Caſtor etiam Deiotari Regis accuſator, quod eius ſe

Ammian. Marcell. l. 23. c. 3. D. Thom. 15. S. phyſic. Boet. 4. de conſ. D. Aug. in Ioan. tract. 37. Oratores Chriſtian. fati, & fortunæ nomine, Ethnic. more, vti non debent. Vide D. Aug. l. 4. de ciuit. Dei, Pl. l. 2. c. 7. quomodo fortunæ nomine vtantur Oratores. Plutarch in apopht.

inſidijs Cæſar expedijſſet, tribuit Fortunæ Imperatoris: quam ob rem Cicero non leniter ſtomachatur. Contrà ſi quos infelices habuerunt ſucceſſus, culpam ſtatim reijciunt in Fortunam. Verum præclare Satyricus,

Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia, ſed nos
Te facimus Fortuna Deam, cæloque locamus.

Fortuna nulla eſt, ipſi homines fortuna ſunt, dum inopinatos rerum, quas gerunt, ſortiuntur exitus, vt acutè oſtendit Ariſtoteles: ἡ τύχη αἰτία κατὰ συμβεβηκός, ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν ἕνεκά του. Quamobrem hæc inania de fortuna commenta ab oratore Chriſtiano commemorari, non modo indignum eſt, ſed etiam ſuperuacaneum Omiſsis igitur his cauſsis, aliæ inferiores ſunt, & magis ad manum, partim naturales, partim artificiales, partim etiam morales Eæque aut rem totam conficiunt, aut adiuuant, aut conſeruant, aut interimunt, vnde nomina primariæ, adiuuantis, conſeruantis, interimentis etiam cauſſæ. Naturalium rerum cauſſas in oratione ciuili, ſi ſint extra ſtatum cauſſæ, curioſius non inquirunt oratores, vt ſi quis deliquio ſolis conterritos exercitus, aut æſtu maris hauſtas ciuitates memoret, non eſt illius continuò ſcrutari cauſſas, variaſque, & diſcrepantes hac de re philoſophorum afferre ſententias: quanquam nonnihil obiter poteſt attingere, cauere tamen debet ne ſit nimius, niſi fortè id cauſſa poſtulet. Vt ſi timore fracti, & debilitati ſint animi, quod Eclipſis Solis, aut Lunæ ab Aſtrologo prædicta in terrorem contigerit: tunc orator plenius, & liberius oſtendere poterit minimè mirandum eſſe, Solis defectiones, itemque Lunæ, prædici in multos annos, ab ijs, qui ſiderum curſus, & motus numeris perſequuntur. Ea enim prædicunt, quæ naturæ neceſsitas perfectura eſt. Vident ex conſtantiſsimo motu Lunæ, quando illa è regione Solis facta incurrit in vmbram terræ, quæ eſt meta noctis, vt eam obſcurari neceſſe ſit: quandoque eadem Luna ſubiecta Soli, atque oppoſita noſtris in oculis, eius lumen obſcuret: in quo ſigno quæque errantium ſtellarum, quoque tempore futura ſit, qui exortus quoque die ſigni alicuius, aut qui occaſus futurus ſit. Contrà ſi extorum religione teneatur exercitus, ne proficiſcatur in expeditionem, conuincere poterit orator,

Ariſtot. l. 2. phyſ. c. 5.

Vſus cauſſarum naturaliũ apud oratores.

Cic. 1. de diuin.

totam

Cic. ibid. totam rem nugatoriam eſſe. *Si enim in extis* aliqua vis, quæ declaret futura, neceſſe eſt eam, aut cum rerum natura eſſe coniunctam, aut conformari quodam modo numine Deorum. Atqui diuinarum rerum natura tanta, tamque præclara in omnes partes, motuſque diffuſa, quid habere poteſt commune? non dicam gallinaceum fel, (ſunt enim, qui vel argutiſſima hæc exta eſſe dicunt,) ſed Tauri optimi iecur, aut cor, aut pulmo, quid habet naturale, quod declarare poſſit, quid futurum ſit? Infinita contingunt etiam in ciuilibus cauſſis ſimilia, in quibus oratores, & falſas rerum naturalium cauſſas confutare, & veras ſtatuere neceſſe eſt. Alias cum nihil opus eſt parcius in iſtis verſari debent. Liberius hæc aliquantò ſcrutantur hiſtorici, etiam qui res ciuiles deſcribunt, data occaſione defectionum Solis & Lunæ, æſtus maris, eluuionum, peſtilentię, incendiorum & cæt. eiuſmodi cauſſas requirunt. Sed Phyſicorum eſt, qui ex inſtituto res tractant, pleniorem de cauſſis naturalibus inſtituere ſermonem. Familiare eſt item in rebus artefactis, opera ab opificibus, libros ab authoribus, vrbes à fundatoribus, omnia denique inuenta á ſuis inuentoribus commendare. In ciuilibus verò cauſſis, & cæteris orationibus, rerum, factorum, virtutum, vitiorum, affectuum, euentorumque omnium cauſſas indagare, proferre, enucleare. Ex his enim oritur non puerilis quædam, ſed grauiſſimis aucta ſenſibus amplificatio: ſi modò germanæ cuiuſque rei cauſſæ aſſignentur. Tum verò ſi multæ ſint adiuuantes ſimul conglobatæ, grauem, & erectam maieſtate faciunt orationem. Ducta eſt à cauſſis efficientibus hæc Ciceronis amplificatio in Verrem: Agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romanorum, quos partim ſecuri percuſſit, partim in vinculis necauit partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis in crucem ſuſtulit. Rapiunt eum ad ſupplicium Dij patrij: quod iſte vnus inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret: & parentes pretium pro ſepultura liberûm poſceret. Religiones verò, cæremoniaſque omnium ſacrorum, fanorumque violatæ, ſimulachraque Deorum, quæ non modò ex ſuis templis ablata ſint, ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore, atque amentia non ſinunt. Item: Nihil te nocturnum præſidium palatij, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concurſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora, vultuſque mouerunt?

Cic. act. 2. in Verr.

1. in Catil.

De Forma.

CAPVT XLVI.

EXcellens quidpiam eſt, & (vt ait Ariſtoteles, θεῖον, ἀγαθὸν καὶ ἐφετόν) forma, per quam res eſt, id quod eſt, & ab vnoquoque diſcriminatur. Forma formarum eſt, vt Triſmegiſti philoſophia liquet, verbum diuinum, cuius ſcintillæ quædam ſunt formæ omnes, quæ rebus inſperſæ eis eſſentiam, & vim quandam mirificam impertiuntur. Quæ ſi oculis paterent, quantam ſui excitarent admirationem! verum, quæ noſtræ cognitionis eſt tenuitas, vix vnam ex infinitis nouimus, vmbras quaſdam, & veſtigia formarum conſectari cogimur. Duplex autem eſt forma, vna quidem intima, quæ cognoſci ſatis non poteſt: Altera ſpecies quædam externa, & rei compoſitio, ſeu figura, de qua frequentius loquuntur oratores. Qualis erat terra incompoſita, talis res ſine forma: Iſtius deinde compoſitionis, atque ornatus gratia plurimum in ſe deriuauit dignitatis. Hanc formæ pulchritudinem diſertè commendat Diuus Ambroſius. *Erat incompoſita, quia nuda gignentium*, nec thoris herboſa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta ſegetibus, nec vmbroſa ſupercilijs montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incompoſita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium ſerta gemmantium. Oſtendere enim voluit Deus, quia nec mundus haberet gratiam, niſi eum vario cultu operator ornaſſet. Cœlum ipſum intextum nubibus, horrorem oculis, mœſtitiam animis excitare conſueuit. Terra imbribus madefacta faſtidio eſt, maria procellis turbata, quos non incutiunt metus? *Pulcherrima eſt rerum ſpecies.* Ductum eſt item à forma nobiliore hoc, quod ſequitur argumentum. Animam habes Dei ſignatam charactere, hanc igitur Deo reddere debes, quod plenius explicat Theodotus in Epitome. Ἐπὶ τοῦ προκομισθέντος νομίσματος ὁ κύριος εἶπεν, οὐ τίνος τὸ κτῆμα, ἀλλὰ τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἐπιγραφή· Καίσαρος· ἵνα οὗ ἐστιν, ἐκείνῳ δοθῇ. οὕτως καὶ ὁ πιστὸς ἐπιγραφὴν μὲν ἔχει διὰ Χριστοῦ τὸ

ὄνο-

Ariſt. lib. 2. Phyſic.

D. Amb. Hexam. l. 1. c. 8.

Theod. in Epitome.